

”Tollot luulevat, että tutkimuksen
pitää juosta kvartaalitalouden perässä”¹
Marja Leinonen 1946–2019

Kuvan haltija: Perttu Leinonen

Professori Marja Leinonen menehtyi vaikeaan sairauteen 8. kesäkuuta 2019 Helsingissä. Hän toimi slaavilaisen filologian professorina Tampereen yliopistossa ja yleisen kielitieteen dosenttina Helsingin yliopistossa, mutta hän ei ollut vain slavisti vaan myös fennisti, typologi, polyglotti ja monilahjakkuus. Leinonen oli mukana lukuisilla aloilla, monissa yhteisöissä ja järjestöissä sekä toimi suomentajana.

Ulla Marja-Leena Leinonen syntyi Varkaudessa rakennusmestari-isän ja kansakoulunopettajaäidin perheeseen 16. tammikuuta 1946. Päästyään ylioppi-

laaksi Varkauden yhteislukiosta 1964 hän ryhtyi opiskelemaan Helsingin kauppakorkeakoulussa, josta valmistui kauppätieteen kandidaatiksi vuonna 1967 suoritettuaan kirjeenvaihtajan tutkinnon. Tämän jälkeen Leinonen aloitti venäjän ja yleisen kielitieteen opinnot Helsingin yliopistossa, josta valmistuttuaan vuonna 1975 hän toimi yleisen kielitieteen lehtorina vuoteen 1978. Tuolloin hän muun muassa laati opetusmonisteen *Venäjän fonetiikan perusteet* (1977), jota edelleenkin käytetään monen yliopiston ja korkeakoulun venäjänopetuksessa.

Vuonna 1979 Leinonen valmistui filosofian lisensiaatiksi ja vuonna 1983 filoso-

1. Marja Leinosen kirjeestä 4.5.2005

fian tohtoriksi. Hänen väitöskirjansa *Russian aspects, "temporal'naja lokalizacija" and definiteness/indefiniteness* (Neuvostoliittoinstituutti 1982) käsitteli venäjän verbiaspektin semantiikkaa ja pragmatiikkaa. Vuosina 1981–1985 Leinonen toimi Tampereen yliopiston yleisen kielitieteen lehtorina. Vuonna 1985 hänet valittiin slaavilaisen filologian professoriksi samaan yliopistoon, jossa hän toimi vuoteen 2004 saakka. Professuurinsa aikana Leinonen johti neljää Suomen akatemian projektia.

Leinosen väitöskirja antoi tutkijoille uusia ideoita ja toimi ponnahtuslautana uusiin tutkimuksiin vielä kymmenien vuosien jälkeenkin. Aspekti, sen ilmaisu ja käyttö kuuluvat venäjän syntaksin- ja semantiikantutkimuksen keskiöön. Leinosen muutkin tutkimusaiheet, muiden muassa passiiviset, generiset ja impersonaalirakenteet, ovat kielentutkimuksen ydinaluetta. Näiltä alueilta häneltä ilmestyi 1980-luvulla artikkeli "Generic zero subjects in Finnish and Russian" (1983) ja monografia *Impersonal sentences in Finnish and Russian* (1985). Hän luki tarkkaan kollegoiden tutkimuksia ja otti rohkeasti kantaa hallitsemansa aineiston pohjalta muun muassa typologiaa koskeviin teoreettisiin hypoteeseihin esimerkiksi sanajärjestyksen historiallisesta muutoksesta (*A close look at natural serialization* 1980). Hänen lähestymistapansa oli typologinen tai vähintään kontrasttiivinen niin, että hän vertaili venäjän rakenteita vastaaviin suomenkielisiin rakenteisiin. Näin hän osaltaan edisti myös suomen kielen tutkimusta. 1980-luvulla Leinonen laajensi tutkimustaan sosiolingvistiikkaan, pragmatiikkaan, kieli-kontakteihin ja kulttuurihistoriaan. Hän tarkasteli myös kulttuurieroja osoittavia puheen ominaisuuksia (*Russian and Finnish as they are spoken* 1985) ja venäjän diskurssipartikkeleiden käyttöä (Igor' Dolgovin kanssa kirjoitettu artikkeli *vot-*

partikkelin käytöstä *Scando-Slavica* -lehdessä v. 1988).

Vuonna 1986 Tampereella pitämässään virkaanastujaisluennossa Leinonen esitteli venäjän lainoja Stadin slangissa ja samalla kehittäi seuraavaa projektiaan, Suomessa vanhastaan asuneiden venäläisten muistitiedon ja venäjän tutkimusta. Tämän vuonna 1986 alkaneen projektin aikana syntyi toista sataa nauhoitettua haastattelua. Haastattelut toimivat aineistona hänen perus- ja jatko-opiskelijoidensa tutkimuksissa, jotka käsittelivät intonaatiota, partikkeleiden käyttöä ja suomen kielen vaikutusta suomenvenäjään. Projektin puitteissa ja sen pohjalta valmistui useita graduja, kaksi lisensiaatintutkimusta ja väitöskirja. Suomeen vuoteen 1944 asti kuuluneella Karjalankannaksella asuneiden venäjän pohjoismurteen puhujien kielen omaperäisiä piirteitä ja säilyneitä perinteitä on esitelty kaksikielisenä (suomalais-venäläisenä) julkaisuna *Kyyrölän perinnettä*, jonka Leinonen toimitti Tiina Harjulan ja Olga Ovchinnikovan kanssa (1993). Tieteelliseksi artikkeliksi hän tiivisti sisällöt vuonna 1992 Elisa Kauppilan kanssa (*Scando-Slavica* -lehdessä 38/1).

Leinonen jäljitti venäjää Stadin slangissa ja suomen arkikielessä (Venäjää suomen arkikielessä ja slangissa 1992), luonnehti suomenvenäläisten kielellisiä ominaispiirteitä (Suomessa puhuttu venäjä 1991), keräsi suomenvenäläisten muistitietoa ja tutki venäläisiin liittyviä arkistoasiakirjoja. Hän kirjoitti myös Helsingin Venäläinen Kauppayhdistys r.y. 1918–1988 -historiikin (1991). Natalia Baschkoff ja Marja Leinonen keräsivät suomenvenäläisten suullista muistitietoa haastatteleamalla heitä ja työstivät suomenvenäläisten arkihistoriasta kaksi kirjaa venäjäksi (1990) ja englanniksi (*Russian life in Finland 1917–1939: a local and oral history* 2001). Leinonen kuului pioneereihin tutkiessaan näin laajamittaisesti Suomen venäjänkielisten muistitietoa ja heidän

kieltään. Hänen jälkiään ovat seuranneet esimerkiksi Stadin slangin venäjänkielisiä etymologioita tutkinut Heikki Paunonen julkaisussaan *Sloboa Stadissa* (2016) sekä Viipurin kieliä ja monikansallisia tapoja analysoinut Marika Tandefelt, joka on toimittanut ja kirjoittanut kirjaan nimeltä *Viborg fyra språk under sju sekel* (2002).

1990-luvulla Leinonen ryhtyi opiskelemaan ja tutkimaan komin kieltä, mistä seurasi nopeasti myös tieteellisiä tuloksia; hän käsitteli laajasti esimerkiksi komin morfosyntaktisia rakenteita ja kielikontakti-ilmiöitä. Sekä yhdessä komia äidinkielenä puhuvien tutkijoiden kanssa että itsenäisesti hän julkaisi tutkimukset komin essiivinluonteisista rakenteista (Galina Nekrasovan kanssa *The Komi answer to the essive question* 2017), komin toissijaisista predikaateista vertailemalla niitä vastaaviin suomenkielisiin (On secondary predicates in Finnish and Komi 2009), komin evidentialisuudesta (esim. *Evidentiality in Komi Zyryan* 2000) ja komin ja venäjän pohjoismurteiden adstraattipiirteestä (esim. *Morphosyntactic parallels in north Russian dialects and Finno-Ugric languages* 2002). Hän myös kirjoitti muutaman artikkelin komin possessiivisuffiksien käytöstä, silvulauseista sekä venäjän vaikutuksesta komisyrjäniin ja Ižmankomiin. Maria Vilkun kanssa hän analysoi menneen ajan muotoja ja niiden käyttöä permiläisissä kielissä (Past tenses in Permic languages 2000). Kymmenien vuosien kuluttua väitöskirjastaan Leinonen palasi vielä vuonna 2010 venäjän aspektin funktioihin informatorakenteen välineenä. Hän myös tarkasteli kontrastiivisesti suomen *-kin-* ja venäjän *i*-partikkeleiden käyttöä (Suomen liitepartikkeli *-kin* venäjän *i*-partikkelin vastineena 2006).

2000-luvulla Marja Leinonen laajensi tutkimuksiaan balttilaisiin kieliin: hän opiskeli latviaa muun muassa laulamalla Helsingin latviankielisessä kuorossa ja lukemalla latvialaista kaunokirjallisuutta,

jota hän alkoi myös suomentaa. Tutkimuksissaan hän vertaili latvian adnominaalisia genetiivejä niiden viron ja suomen vastineisiin sekä vertaili liettuan partitiivi-genetiivin ja suomen eksistentiaalisen partitiivin käyttöä (Lithuanian partitive genitive and Finnish partitive in existential sentences 2015). Arvioituaan vuonna 2006 *Finnisch-Ugrische Forschungen* -lehdessä Bernhard Wälchlin kirjan *Co-compounds and natural coordination* yhdistettyjen yhdyssanojen areaalis-typologisesta tutkimuksesta hän itsekin innostui tutkimaan suomalaisia ja virolaisia ekspressiivisiä yhdyssanoja ja laajensi esitystään kattamaan laajalti itämerensuomalaiset sekä balttilaiset kielet (Tytöntyllerö ja pojanjolppi suomessa ja virossa 2010).

Jo suomenvenäläisten parissa tehty tutkimus paljasti Leinosen olevan tarkka ja oivaltava arkistotutkija. Hän kirjoitti artikkelin Kansalliskirjaston Sjögrenin arkistosta (2007) ja käytti siitä poimituja tietoja muissa tutkimuksissaan. Hän luki innolla suomalaisten ja venäläisten tutkijoiden 1800-luvun ja 1900-luvun alun etnografisia ja kielellisiä tutkielmia ja toi esiin niistä ammentamia tietoja artikkeleissaan ja suomennoksissaan. Näin hän suomensi D. N. Buharovin yli 300-sivuisen kuvauksen *Matka Lapissa syksyllä 1883* (SUST 2010) ja kirjoitti laajan artikkelin Kuolan niemimaan filman[finman]-saamelaisista englanniksi (The Filmans: Nomads at a dead end 2008) ja suomeksi (Kuolan niemimaan filman-saamelaiset 2009).

Leinonen oli paneutuva opettaja ja luennoitsija. Hänen luentonsa olivat syvällisiä ja perusteellisesti valmisteltuja. Hänen luennoimansa ja tutkimansa aiheet herättivät opiskelijoissa innostusta, ja niiden pohjalta syntyi erilaisia opinnäytteitä. Tutkielmien ohjaajana Leinonen oli demokraattinen ja pyrki tukemaan opiskelijaa. Hänessä ei ollut tietoihinsa tai arvovaltaansa perustuvaa ylimielisyyttä ketään kohtaan; hän käsitteli opiskelijoita

taan ja ohjattaviaan vertaisinaan. Voi olla, että vapautta oli liiankin paljon, mutta se oli hänen tapansa. Ohjauksessa hän seurasi laajoja linjoja ja luotti siihen, että etsivä löytää. Hän luki tekstejä nopeasti ja palautti ne vähin korjauksin ja lyhyin osuvin kommentein.

Marja Leinonen oli polyglotti lukiesaan ja kirjoittaessaan. Tutkijana hän oli ennen kaikkea lingvisti. Yhteensä hän julkaisi tekstejään viidellä kielellä, englanniksi, venäjäksi, suomeksi, saksaksi (1994) ja ranskaksi (2005). Hän julkaisi esimerkiksi *Suomen kielitieteellisen yhdistyksen vuosikirjassa* ja *Suomalais-Ugrilaisen Seuran vuosikirjassa* sekä useissa kansainvälisissä lehdissä (esim. *Scando-Slavica*, *International Journal of Bilingualism*, *Finnisch-Ugrische Forschungen*, *Canadian Slavonic Papers*, *Dialectologia et Geolinguistica* ja *Linguistica Uralica*). Hän ei kainostellut kirjoittaa myöskään konferenssijulkaisuihin, venäjänkielisiin ja puolan-kielisiin artikkelikokoelmiin tai laitospublikaisuihin.

Marja Leinosesta riitti moneen. Tutkijana hän toimi muun muassa *Scando-Slavican* toimituskunnassa (1988–2004), Suomen kielitieteellisen yhdistyksen johtokunnassa (1995–1999, kaksi kautta

puheenjohtajana) sekä pohjoismaisten kielitieteilijöiden yhdistyksen (*Nordic Association of Linguists*) johtokunnassa (1995–1999). Hän oli Suomalais-Ugrilaisen Seuran jäsen. Myös tieteen ulkopuolella hänen toimintansa oli laajaa. Leinonen osallistui *Amnesty International* -järjestön Suomen osaston toimintaan, kuului taiteilijayhdistykseen ja oli mukana näyttelyissä.

Ihmisenä Marja oli terveesti epävarma, mikä auttoi häntä pitämään silmät auki uudelle tiedolle ja uusille tutkimussuunnille. Hän omistautui tutkimukselle ja oli yksityiselämän käytännön kysymyksissä vaatimaton ja pragmaattinen vaikka aina tyylikäs. Hän oli kiinnostunut taidemaalauksesta, historiasta, elokuvista, ihmisistä ja lintujen tarkkailusta. Hän oli myös innokas matkailija: hänen viimeiseksi kohteekseen jäi matka Georgiaan syksyllä 2018. Marjaa jäivät kaipaamaan sukulaiset sekä lukuisat kollegat ja ystävät.

LARISA LEISIÖ
etunimi.sukunimi@uef.fi

Kirjoittaja on Itä-Suomen yliopiston venäjän kielen professori sekä Marja Leinosen väitöskirjaohjattava, kollega ja ystävä.